

Bb 2025/13

Stuiting en verjaring van verbeurde dwangsommen

Mr. L.M.H. Koops, datum 10-03-2025

Datum	10-03-2025
Auteur	Mr. L.M.H. Koops ^[1]
JCDI	JCDI:BSD1132:1
Vakgebied(en)	Burgerlijk procesrecht / Algemeen Milieurecht / Algemeen

In zijn arrest van 21 december 2024, ECLI:NL:HR:2024:1904, gaat de Hoge Raad in op de vraag welk verjaringsregime van toepassing is op de vordering tot betaling van rechterlijke dwangsommen. In het verlengde daarvan, laat de Hoge Raad zich uit over de vraag hoe die verjaring kan worden gestuit. In deze bijdrage wordt ingegaan op het leerstuk van dwangsommen (dat zowel voor bedrijfsjuristen als voor procesadvocaten relevant is) en wordt het betreffende arrest besproken.

1. Inleiding

Stelt u zich de volgende situatie voor: een bedrijf is contractueel verplicht om goederen te leveren aan een ander bedrijf, maar doet dit herhaaldelijk niet. Aangezien de schuldeiser de specifieke goederen niet elders kan verkrijgen, worden er meerdere pogingen gedaan om buiten rechte nakoming af te dwingen, maar de schuldenaar blijft weigeren om tot levering over te gaan (zonder dat daarvoor een goede grond bestaat). Reden waarom de schuldeiser zich genoodzaakt ziet om in rechte nakoming te vorderen.

Om te voorkomen dat een eventuele veroordelende uitspraak in de praktijk (ook) weinig effect zal sorteren, doet de schuldeiser er in dat geval wijs aan om een dwangsom te verbinden aan de vordering tot nakoming. Die dwangsom kan dienen als extra financiële prikkel voor de schuldenaar om na te komen. Immers: het opleggen van een dwangsom houdt een voorwaardelijke verplichting voor de schuldenaar in om een bepaald geldbedrag aan de schuldeiser te betalen voor zover de uitgesproken veroordeling niet (tijdig) wordt nagekomen. Dwangsommen kunnen - met andere woorden - voor de schuldeiser een krachtig middel zijn om een rechterlijke uitspraak af te dwingen. Maar wat gebeurt er als de tijd verstrijkt en een verbeurde dwangsomveroordeling (nog) niet ten uitvoer is gelegd omdat partijen in een executiegeschil zijn beland?

Recent heeft de Hoge Raad zich moeten uitlaten over de voornoemde vraag. Voordat ik inga op het oordeel van de Hoge Raad, bespreek ik (kort) de dwangsom in het algemeen en ga ik achtereenvolgens in op het moment van verbeuren, het toepasselijke verjaringsregime en de stuiting van de verjaring.

2. Dwangsommen: verbeurte, verjaring en stuiting

2.1 Algemeen

Het Nederlandse recht kent vier typen dwangsommen: de wettelijke dwangsom, de rechterlijke dwangsom, de bestuursrechtelijke dwangsom en de contractuele dwangsom (beter bekend als het boetebeding).^[2] In deze bijdrage staat de rechterlijke dwangsom centraal.

De wet bepaalt dat iedere feitenrechter bevoegd is om aan zijn hoofdveroordeling een dwangsom te verbinden, voor zover de eisende partij daarom heeft verzocht (art. 611a Rv). Met het opleggen van een dwangsom veroordeelt de rechter de schuldenaar voorwaardelijk om een bepaald geldbedrag aan de schuldeiser te betalen, voor zover de uitgesproken veroordeling niet (tijdig) door de schuldenaar wordt nagekomen. In dat verband geldt dat de rechter vrij is om de hoogte van het geldbedrag te bepalen; het is zelfs mogelijk dat een hogere dwangsom wordt opgelegd dan is gevorderd. De rechter is ook vrij om de frequentie te bepalen, maar in de praktijk wordt veelal aansluiting gezocht bij a) het aantal dagen vertraging in de uitvoering van de veroordeling of b) het aantal overtredingen aan de zijde van de schuldenaar.^[3]

Van belang om op te merken is dat de rechterlijke dwangsom volledig losstaat van de schade die de schuldeiser (mogelijk) leidt als de uitgesproken veroordeling niet door de schuldenaar wordt nagekomen. De dwangsom dient louter als een extra financiële prikkel tot nakoming en moet niet worden gezien als een vorm van schadevergoeding.^[4]

Hoewel veel (declaratoire) uitspraken in de praktijk weinig effect zouden hebben zonder het opleggen van een dwangsom, fungeert de dwangsom niet in alle gevallen als een effectief pressiemiddel. Daarover kan bijvoorbeeld getwist worden indien de veroordeling een persoonlijke prestatie betreft. Daarnaast geldt dat de wetgever ten aanzien van een aantal verplichtingen expliciet heeft bepaald dat deze *niet* door middel van een dwangsom afdwingbaar zijn. Dat geldt bijvoorbeeld ten aanzien van a) de veroordeling tot betaling van een geldsom (omdat een extra financiële prikkel in dat geval niets toevoegt) en b) de verplichting van echtgenoten tot huwelijkstrouw (omdat deze verplichting zich over het algemeen niet laat afdwingen).^[5]

2.2 Moment van verbeuren

Een veelgehoorde misvatting is dat de schuldenaar automatisch dwangsommen verbeurt op het moment dat hij niet voldoet aan de uitgesproken veroordeling, maar dat is onjuist. Vanuit de gedachte dat de schuldenaar eerst de kans moet krijgen om aan de veroordeling te voldoen, heeft de wetgever bepaald dat een dwangsom pas kan worden verbeurt nadat de veroordelende uitspraak aan de schuldenaar is betekend (art. 611a lid 3 Rv). In de praktijk doet de schuldeiser wiens schuldenaar op straffe van een dwangsom is veroordeeld er dan ook wijs aan om de veroordelende uitspraak zo spoedig mogelijk door een deurwaarder te laten betekenen.

Als de schuldeiser de uitspraak waarbij de dwangsom is uitgesproken eenmaal heeft laten betekenen, dan kan de schuldeiser krachtens deze uitspraak direct tot tenuitvoerlegging van de dwangsom overgaan indien de schuldeiser meent dat de schuldenaar niet (tijdig) uitvoering heeft gegeven aan de veroordeling. Daarvoor is dus geen nieuwe titel nodig (art. 611c Rv). Meent de schuldenaar dat hij geen dwangsommen is verschuldigd, dan ligt het op zijn weg om een procedure te starten (meestal in de vorm van een executiekortgeding) en staking van de tenuitvoerlegging van de dwangsomveroordeling te vorderen (art. 438 Rv).^[6]

2.3 Bijzondere verjaringstermijn van art. 611g lid 1 Rv en stuiting

Om te voorkomen dat de schuldeiser door stil te zitten het bedrag van de verbeurde dwangsommen onredelijk zou kunnen laten oplopen, heeft de wetgever ervoor gekozen om voor de dwangsom een bijzondere verjaringstermijn in het leven te roepen. Zo is in art. 611g lid 1 Rv bepaald dat een dwangsom verjaart door verloop van *zes maanden* na de dag waarop zij verbeurt is. Het verjaringsregime van art. 3:324 BW, waarin is bepaald dat de bevoegdheid tot tenuitvoerlegging van een rechterlijke uitspraak verjaart door verloop van *twintig jaren* na de dag volgende op die van de uitspraak, is dus niet van toepassing op het vonnis op grond waarvan de dwangsommen worden verbeurt.^[7] De wetgever heeft dat logisch en redelijk geacht omdat bij de uitspraak waarbij de dwangsom is opgelegd nog niet (dwingend) is vastgesteld dat, en zo ja tot welk bedrag, een dwangsomvordering bestaat.^[8]

Door (telkens) tijdig een stuitingshandeling te verrichten, kan de schuldeiser de verjaring van verbeurde dwangsommen voorkomen. Stuiting kan plaatsvinden door a) het verrichten van een daad van rechtsvervolg (art. 3:316 BW), b) het versturen van een schriftelijke aanmaning of mededeling (art. 3:317 BW) of c) erkenning (art. 3:318 BW). Door stuiting wordt de lopende verjaring afgebroken en begint in beginsel een nieuwe verjaringstermijn (van zes maanden) te lopen, die aanvangt na de dag waarop de stuitingshandeling is verricht. Dat is slechts anders indien de verjaring is gestuit door het instellen van een eis door de dwangsomschuldeiser (zoals een vordering tot verklaring voor recht dat er dwangsommen zijn verbeurd) en die eis wordt toegewezen. In dat geval treedt art. 3:324 BW namelijk (wel) in werking.^[9]

3. Feiten en omstandigheden

Dat brengt mij bij het te bespreken arrest. Vereenvoudigd weergegeven, ging het daarin over het volgende. [Eiser] en [verweerder] in cassatie zijn broers en nemen als vennoten deel in een vof (hierna: 'Vennoot 1' respectievelijk 'Vennoot 2'). In juli 2020 is Vennoot 1 een eigen onderneming gestart, die (deels) dezelfde diensten verrichtte als de vof. Volgens Vennoot 2 handelde Vennoot 1 hierdoor in strijd met het tussen hen overeengekomen concurrentiebeding. Om te voorkomen dat het bedrijfskrediet van de vof hierdoor (verder) zou worden aangetast, heeft Vennoot 2 bij dagvaarding van 6 augustus 2021 een kortgedingprocedure aanhangig gemaakt jegens Vennoot 1.

In deze procedure heeft Vennoot 2 - samenvattend - gevorderd dat het Vennoot 1 wordt verboden om diverse concurrerende werkzaamheden te verrichten, op straffe van een dwangsom ter hoogte van € 500 per dag met een maximum van € 50.000. De voorzieningenrechter heeft bij vonnis van 9 september 2021 een deel van de gevorderde ordemaatregelen toegewezen en een dwangsom opgelegd als prikkel voor Vennoot 1 om aan de beslissing te voldoen ('Vonnis 1'). Er zijn geen rechtsmiddelen aangewend tegen Vonnis 1.

Op 10 september 2021 is Vonnis 1 aan Vennoot 1 betekend en is aan hem bevel gedaan voor de veroordelingen in dat vonnis. Op 21 december 2021 is aan Vennoot 1 aangezegd dat hij uit hoofde van Vonnis 1 dwangsommen heeft verbeurd en is bevel tot betaling daarvan gedaan. Een week later, op 28 december 2021, heeft Vennoot 2 diverse beslagen laten leggen ten laste van Vennoot 1. Laatstgenoemde kon zich niet vinden in deze gang van zaken en heeft Vennoot 2 vervolgens in rechte betrokken.

4. Oordeel in eerdere instanties

In eerste aanleg vorderde Vennoot 1 onder meer schorsing en/of staking van de executie van Vonnis 1 en opheffing van de gelegde beslagen, een en ander op straffe van een dwangsom. Bij eindvonnis van 27 januari 2022 heeft de voorzieningenrechter van de rechtbank Zeeland-West-Brabant het aan Vennoot 2 verboden om Vonnis 1 ten uitvoer te leggen voor zover de dwangsommen een bedrag van € 37.500 te boven gaan ('Vonnis 2').

Vennoot 1 heeft vervolgens principaal hoger beroep ingesteld tegen Vonnis 2. Vennoot 2 heeft verweer gevoerd en daarnaast (op 3 mei 2022) incidenteel hoger beroep ingesteld. In hoger beroep heeft Vennoot 1 onder andere voor het eerst een beroep gedaan op verjaring van de dwangsommen uit hoofde van Vonnis 1 ex art. 611g lid 1 Rv.

Het hof is niet meegegaan in het betoog van Vennoot 1. In plaats daarvan, heeft het hof Vonnis 2 bij eindarrest van 7 november 2021 bekrachtigd. Het hof oordeelde - net zoals de rechtbank - dat Vonnis 1 slechts niet ten uitvoer kon worden gelegd voor zover de dwangsommen een bedrag van € 37.500 te boven gingen. In haar beoordeling is het hof expliciet voorbijgegaan aan het beroep op de verjaringstermijn van art. 611g lid 1 Rv. Meer in het bijzonder, stelde het hof dat a) in de reikwijdte van het verbod in Vonnis 2 de bevoegdheid tot executie van de dwangsommen tot aan het bedrag van € 37.500 besloten ligt en b) daarmee het verjaringsregime van art. 3:324 BW en de daarin opgenomen verjaringstermijn van twintig jaren van

toepassing is. Bovendien is de verjaring met het instellen van het incidenteel hoger beroep door Vennoot 2 gestuit, aldus het hof. De dragende overweging van het hof luidt als volgt (r.o. 6.1.2):

“(…) In het wettelijk systeem wordt een onderscheid gemaakt tussen verjaring van een rechtsvordering (artikelen 3:306 tot en met 3:315 BW) en verjaring van de bevoegdheid tot tenuitvoerlegging van een uitspraak (artikelen 3:324 en 3:325 BW). *Zolang er niet geoordeeld is over de rechtsvordering geldt het voor de verjaring van een rechtsvordering geschreven regime, maar zodra zo'n uitspraak er is, is dat regime niet meer van toepassing en is enkel nog relevant de vraag wanneer de bevoegdheid tot tenuitvoerlegging van de uitspraak verjaart.* (…) De bevoegdheid tot tenuitvoerlegging van een rechterlijke uitspraak verjaart in beginsel door verloop van twintig jaren na aanvang van de dag volgend op die van de uitspraak (art. 3:324 lid 1 BW). (…) Met het bestreden vonnis is door de voorzieningenrechter geoordeeld over de hoogte van de door [geïntimeerden] te executeren dwangsommen, inhoudende dat het [geïntimeerden] verboden is het vonnis van 9 september 2021 ten uitvoer te leggen voor zover het ten aanzien van de dwangsommen berekend tot 18 januari 2022 een bedrag van EUR 37.500,00 te boven gaat. *In de reikwijdte van het verbod ligt evenwel de bevoegdheid tot executie van de dwangsommen tot aan het bedrag van EUR 37.500,00 besloten. Daarmee is het verjaringsregime van art. 3:324 BW en daarmee de verjaringstermijn van 20 jaren van toepassing.* (…)”

[onderstreping L.M.H. Koops]

Vennoot 1 heeft vervolgens cassatieberoep ingesteld tegen het oordeel van het hof dat het regime van art. 3:324 BW (in plaats van art. 611g Rv) in dit geval van toepassing is op de verjaring van de dwangsommen.

5. Oordeel Hoge Raad

In cassatie heeft de Hoge Raad in de eerste plaats - in lijn met de heersende leer - uiteengezet dat het verjaringsregime van art. 3:324 BW *niet* van toepassing is op de vordering (van Vennoot 2) tot betaling van verbeurde dwangsommen, die voortvloeit uit de uitspraak waarbij de dwangsommen zijn opgelegd (Vonnis 1). Daarvoor geldt namelijk de bijzondere, kortere verjaringstermijn van zes maanden ex art. 611g lid 1 Rv (r.o. 3.2):

“(…) Art. 3:324 BW is niet van toepassing op de vordering tot betaling van verbeurde dwangsommen die voortvloeit uit de uitspraak waarbij de dwangsommen zijn opgelegd; daarvoor geldt de verjaringstermijn van art. 611g lid 1 Rv.”

De Hoge Raad overweegt dat de verjaringstermijn van art. 611g lid 1 Rv kan worden gestuit door het instellen van een eis (of andere daad van rechtsvervolgning) door de dwangsomschuldeiser (art. 3:316 BW). Wordt een dergelijke eis toegewezen, dan is sprake van een voor tenuitvoerlegging vatbare uitspraak, waarop het regime van art. 3:324 BW (en daarmee de langere verjaringstermijn van twintig jaren) wél van toepassing is. Benadrukt wordt echter dat het aanhangig maken van een executiegeschil door Vennoot 1 als dwangsomschuldenaar - zoals in deze zaak aan de orde - niet kwalificeert als het instellen van een eis in de zin van art. 3:316 BW (r.o. 3.4):

“(…) Als de dwangsomschuldenaar vordert om de tenuitvoerlegging van het vonnis waarbij dwangsommen zijn opgelegd te schorsen of te staken, is geen sprake van het instellen van een eis zoals bedoeld in art. 3:316 lid 1 BW die de verjaringstermijn van art. 611g lid 1 Rv stuit. (…)”

In het licht van het voorgaande, is de Hoge Raad tot de conclusie gekomen dat het oordeel van het hof dat het verjaringsregime van art. 3:324 BW in plaats van het regime van art. 611g Rv van toepassing is op de verjaring van de verbeurde dwangsommen, onjuist is (r.o. 3.5):

“(…) In de uitspraak van de voorzieningenrechter is beslist op de vordering van [eiser] tot schorsing van de tenuitvoerlegging door [verweerders] van het vonnis van 9 september 2021. De uitspraak van de voorzieningenrechter is ten aanzien van [verweerders] dus niet een uitspraak zoals bedoeld in art. 3:324 lid 1 BW. Het oordeel van het hof dat met de uitspraak van de voorzieningenrechter op de dwangsommen het

verjaringsregime van art. 3:324 BW van toepassing is, is dan ook onjuist.”

6. Conclusie

Wanneer een schuldeiser in rechte nakoming probeert af te dwingen van een tekortschietende schuldenaar, kan het raadzaam zijn om een dwangsom te verbinden aan de vordering tot nakoming. Een dwangsom fungeert namelijk als een extra financiële prikkel voor de schuldenaar om een veroordeling daadwerkelijk na te komen. Wat voor dwangsom in de praktijk passend is, zal van geval tot geval verschillen.

Wordt in rechte een dwangsom opgelegd, dan is daarmee niet gezegd dat de schuldeiser vanaf dat moment achterover kan leunen. Integendeel: om aanspraak te kunnen (blijven) maken op de dwangsommen dient de schuldeiser a) het vonnis waarbij de dwangsommen zijn uitgesproken eerst aan de schuldenaar te laten betekenen en vervolgens b) binnen zes maanden na het moment van verbeuren tot tenuitvoerlegging over te gaan, dan wel c) tijdig te stuiten.

Gelet op de korte verjaringstermijn van zes maanden ex art. 611g lid 1 Rv is in alle gevallen alertheid vereist. Dat geldt temeer als de dwangsomschuldeiser verwickeld raakt in een door de dwangsomschuldenaar aanhangig gemaakt executiegeschil over (de hoogte van) de verbeurde dwangsommen. In het besproken arrest heeft de Hoge Raad namelijk bevestigd dat het starten van een dergelijk geschil de verjaring niet doet stuiten ex art. 3:316 BW. Om ervoor te zorgen dat het recht op de verbeurde dwangsommen gewaarborgd blijft, kan de schuldeiser a) zelf een (reconventionele) vordering in de zin van art. 3:316 BW instellen^[10] ofwel b) andere stuitingsdaden in de zin van art. 3:317 BW verrichten. Kiest de schuldeiser voor die tweede optie, dan kan de verjaring uiteraard worden gestuit door in de processtukken een ondubbelzinnig voorbehoud op te nemen ten aanzien van de dwangsomvordering. Dreigt er echter meer dan zes maanden te verstrijken na het indienen van dat processtuk, dan dient de schuldeiser erop bedacht te zijn dat een nieuwe stuitingshandeling nodig is. Immers: de consequentie van art. 3:319 BW is dat telkens binnen zes maanden een stuitingshandeling moet worden verricht om te voorkomen dat de dwangsomvordering verjaart. In zijn conclusie bij het besproken arrest heeft A-G Valk geheel terecht opgemerkt dat dit een verraderlijke situatie betreft, waarvoor in de literatuur niet voor niets al meermaals is gewaarschuwd.^[11]

Voetnoten

[1] Lisa Koops is advocaat bij Van Benthem & Keulen B.V. te Utrecht.

[2] A.W. Jongbloed, in: *T&C Burgerlijke Rechtsvordering*, inleidende opmerkingen bij titel 5, afdeling 3 Rv, aant. 1.

[3] A.W. Jongbloed, in: *T&C Burgerlijke Rechtsvordering*, art. 611a Rv, aant. 1-4 en 7.

[4] A.W. Jongbloed, in: *T&C Burgerlijke Rechtsvordering*, art. 611a Rv, aant. 9.

[5] A.W. Jongbloed, in: *T&C Burgerlijke Rechtsvordering*, art. 611a Rv, aant. 1 en 2.

[6] A.W. Jongbloed, in: *T&C Burgerlijke Rechtsvordering*, art. 611a Rv, aant. 6. Zie ook concl. A-G W.L. Valk, ECLI:NL:PHR:2024:1005, bij Hoge Raad 4 oktober 2024, par. 3.2.

[7] A.W. Jongbloed, in: *T&C Burgerlijke Rechtsvordering*, art. 611g Rv, aant. 1. Zie ook Hoge Raad 29 juni 2012, ECLI:NL:HR:2012:BW1260 (*Kratos/Gulf Oil*).

[8] Concl. A-G W.L. Valk, ECLI:NL:PHR:2024:1005, bij Hoge Raad 4 oktober 2024, par. 3.4.

[9] C.J.J.M. Stolker, in: *T&C Burgerlijk Wetboek*, art. 3:316 en 3:317 BW, aant. 1 en 2 resp. aant. 1.

[10] Te denken valt aan een vordering tot veroordeling van de dwangsomschuldenaar om een bepaald bedrag aan dwangsommen te betalen.

[11] Concl. A-G W.L. Valk, ECLI:NL:PHR:2024:1005, bij Hoge Raad 4 oktober 2024, par. 3.2. In dat verband verwijst Valk naar de volgende bronnen: concl. A-G D.W.F. Verkade, ECLI:NL:PHR:2009:BH1544 bij Hoge Raad 27 maart 2009, par. 3.11 e.v., R.J.Q. Klomp, *SDU commentaar 2022*, art. 611g Rv en M.B. Beekhoven van den Boezem, in: *GS Burgerlijke Rechtsvordering*, art. 611g, aant. 3.